تحلیل محتوای پیام های مستتر در رپ اجتماعی فارسی

فلورا فروغیان، دانشجوی دکتری رشته علوم ارتباطات، واحد علوم و تحقیقات
علی دلاور، استاد مدعو دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات(نویسنده و مسئول مکاتبات)

چکیده

در بستر هنری جهان معاصر، موسیقی، وضعیتی بسیار پیچیده و پر اهمیت دارد. از اواخر قرن ۲۰ جوانان، بسیاری از مواضع و تعارض های موجود را به وسیله ی موسیقی فریاد زدند. و از این رو موسیقی بستری شد برای تعارض نیروهای اجتماعی گوناگون که هر کدام از آنها گفتمان خاص خود را داشتند.

موسیقی رپ نیز که از ویژگیهای ذکر شده مستثنی نیست، به نظر راقمین این سطور یکی از بسترهای توان افزایی جوانان ایرانی محسوب می شود که در یک رابطه ی افقی، به چالش در برابر فرهنگ مسلط جامعه و ساختارهای محدودکننده ی آن می پردازد، و به بیان دیگر نشان بارز رشد فردیت در بستر جامعه ی کنونی ایران است .

در این مقاله ضمن بررسی ویژگیهای رپ اجتماعی فارسی، به این نکته پرداخته می شود که علی رغم اینکه موسیقی رپ، پدیده ای وارداتی و نا بهنجار نمایانده شده است اما این بررسی نشان می دهد که این ژانر موسیقی ، صبغه ای کاملا بومی یافته، و مضامین آن بازتاب دهنده ی مشکلات و مسایل اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعه و جوانان ایرانی است.

واژگان کلیدی: موسیقی رپ، رپ اجتماعی فارسی، سرمایه خرده فرهنگی، فردیت

تاریخ دریافت مقاله: ۲۰ دی ۱۳۸۹
تاریخ پذیرش نهایی: ۱۵ بهمن ۱۳۸۹

مقدمه

در متن و بستر جوامع کنونی که هر یک به نوعی منحصر به خود تجربه ی دنیای مدرن را می گذرانند، بسیاری از پدیده های فرهنگی و هنری مانند موسیقی به خرده گفتمان هایی بسیار جدل آفرین و سیاست زده بدل شده اند.

یکی از حیطه های شکل گیری چنین خرده گفتمانهایی را می توان ظهور و گسترش موسیقی رپ اجتماعی در جوامع دانست. این حیطه، یکی از حیطه های هنری معاصر است که جوانان با کمک آن به صورت آشکار به انتقاد از تابوها و مشکلات اجتماعی خود می پردازند. و به نوعی تلاش می نمایند تا با این تابوها و مشکلات که به زعمشان نقش بازدارنده در تحولات اجتماعی دارند، تقابل نمایند.

بررسی و شناخت ویژگیهای این خرده گفتمان که بر پایه ی ساختارهای اجتماعیِ فرهنگی ویژه آن جامعه شکل گرفته است که در این مقاله به طور مشخص رپ اجتماعی فارسی است ، نشانگر آگاهی نسل جوان از شرایط اجتماعی جامعه شان است.

علاوه بر این، شتاب و گسترش اشاعه این پدیده در میان مخاطبان جوان به رغم محدودیت های قانونی و زیر زمینی بودن آن، مبین اهمیت و ضرورت بازنگری در برداشت های یکسو نگری است که مبنای سیاست گزاریهای کنونی درباره پدیده مورد بحث بوده است.

موسیقی رپ

در متن و بستر جوامع معاصر، موسیقی بخش جدایی ناپذیر زندگی روزمره همه ما قلمداد می شود. و لذا جای فزون یافته ای در محتوا و فضاهای فرهنگی یافته است.

در دنیای معاصر، همراه با جهانی شدن بسیاری از پدیده های فرهنگی و هنری، پدیده ی " دنیای موسیقی" نیز با وجود همه پیچیدگی های خود، به گفتمانی بسیار سیاست زده و جدل آفرین تبدیل شده است. (Inglis,p:۱۵۶) آنچه امروزه به نام " دنیای موسیقی می نامیم، پدیده ای است که قدمت آن به صدها سال قبل بر می گردد. اما در حال حاضر، شرایط و امکانات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی ، فرهنگی و ارتباطی و نیز تاثیر گرایشات جهانی شدن از نیمه قرن ۲۰ را نمی توان بر "دنیای موسیقی" معاصر نا دیده گرفت. (Ibid,p:۱۵۸)

بر این اساس، از اواسط دهه ۱۹۵۰ ، انواع متفاوت ژانرهای موسیقی عامه پسند، به وجود آمدند. این سبکهای نوین موسیقی، نقش به سزایی را در صورتبندی هویتی، شناختی، احساسی و عملکردهای متفاوت اجتماعی جوانان ایفا نموده است. و می توان اظهار داشت که حتی به عنوان روشی برای بیان احساسات طغیان گر آنان مطرح می باشد.(Katz, ۲۰۰۴, p: ۶) تیا دی نورا در این باره می گوید: "موسیقی بسیار فراتر از یک هنر تزیینی است. موسیقی، رسانه ای قدرتمند از نظم اجتماعی است." (IBID,p:۱۰)

به عقیده ی فرث، آنچه موجب خاص بودن موسیقی می شود، این است که نوع جدیدی از خودشناسی را امکان پذیر می کند. در این میان برخی از انواع موسیقی نظیر رپ، موجبات پیدایش شکلهای نوین اجتماعات فرا محلی را نیز فراهم آورده که با استفاده از صور نوین همدلی و همبستگی، سعی در تغییر نظم جهان و طرفداری از سبک زندگی متفاوت را دارند(بنت،ص:۱۹۱). لازم به ذکر است که، دلالت های معنایی این نوع از موسیقی با وجود فرا محلی بودن و اشتراکات مفهومی، اما با شرایط اجتماعی و اقتصادی تولیدکنندگان آن ، هماهنگ است.

موسیقی رپ نیز به عنوان یکی از سبکهای نوین " دنیای موسیقی" معاصر از نیمه های دهه ۱۹۷۰، توسط شهرنشینان سیاهپوست آمریکا ابداع شد. (Encyclopedia of African- American society) این سبک از موسیقی نیز طیفی از مصداق های فرهنگی را در خود حمل می کند که از طریق نواختن و خواندن آشکار می گردد.

موسیقی رپ، از دهه ۱۹۷۰ به صورت ابزاری برای ایجاد فضای فرهنگی و مقاومت نمادین و طرد اجتماعی به دست جوانان در شهرهای سراسر جهان مورد باز پردازی قرار گرفته است. (بنت، ص: ۲۰۳)

اهمیت موسیقی رپ، در خصوصیات متمایز آن از دیگر ژانرهای موسیقی است.. این ژانر موسیقی در درون خود تکثر، تنوع، و ذهنیت آگاه در برخورد با مسایل اجتماعی و سیاسی دارد. و نیز مهمترین ویژگی آن در استراتژی برنامه ریزی شده آن در پاسخ به مسایل خاص اجتماعی و سیاسی است که جوانان در موقعیتهای محلی با آن مواجهند. (Bennett,۱۹۹۹, P: ۵)

موضوعات رپ بسیار گسترده است. اما اغلب بر جنبه هایی از زندگی شهری تمرکز می کند. طیف گسترده ی این موضوعات، از لاف زدنهای وقیحانه تا خشونتهای زننده و آگاهی و انتقاد اجتماعی متفاوت می باشد. (Encyclopedia of African-American society,)

به جرات می توان ابراز داشت که موسیقی رپ، به صورت ابزاری برای ایجاد، فضای فرهنگی و مقاومت نمادین و طرد اجتماعی به دست جوانان در شهرهای سراسر جهان، مورد باز پردازی قرار گرفته است. که رپ ایرانی نیز از این ویژگی مستثنی نیست.

در ایران روند تولید و انتشار قطعه های رپ، خارج از فرایند رسمی صورت می گیرد. جوانان و نوجوانان با کمک تکنولوژیهای جدید ارتباطی، نسبت به تولید و انتشار ترانه های رپ اقدام می کنند. (مولایی،ص:۲) طیف گسترده ی تولیدکنندگان قطعه های رپ در ایران، باعث گستردگی موضوعات و مفاهیم مطرح شده در آن می شود. با توجه به این ویژگی است که می توان اظهار داشت، تمایز اصلی این ژانر موسیقی با دیگر انواع موسیقی قبل از آن، تکثر و تنوع موضوعات و نیز برخورداری از ذهنیت فعال نسبت به مسایل اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و...است که از این ویژگی بعنوان مالتیتود فرهنگی در جامعه ی ایران، یاد می شود.

امروزه، تعداد این گروههای زیر زمینی در ایران بسیار زیاد است که این مسئله، ابعاد اجتماعی موسیقی رپ را به خوبی به نمایش می گذارد. مضمون بیشتر این آهنگهای زیرزمینی، انتقاد از فضاهای اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و گاه اخلاقی جامعه است.

رپرها، با استفاده از تکنولوژیهای نوین ارتباطی، نسبت به تولید و انتشار این ترانه ها خارج از فرایند رسمی اقدام می کنند. موسیقی رپ ایرانی نیز باز نمود فضای فرهنگی، اجتماعی و سیاسی ایران است. و از معدود عرصه های بی واسطه ی بازنمایی تفکرات جامعه با طیف گسترده موضوعات می باشد.

موسیقی رپ، همان گونه که در خاستگاهش ایجاد شده، با مفاهیم اجتماعی گرهی سخت خورده‌است. این آمیختگی گاهی ایجاب می‌کند که گروه‌ها برای بیان زشتی‌ها و تیرگی‌های جامعه از کلمات رکیک و خیابانی استفاده کنند. در رپ غربی نیز استفاده از الفاظ دور از ادب و گاهی رکیک، متداول است.

از موسیقی رپ در دنیا و جامعه ی فعلی ایران، به عنوان ابزاری برای چانه زنی هویت گروههای مشخص استفاده می شود و نقش اساسی در گفتگوهای قدرت در یک منطقه ، در سطح ملی و حتی در سطح بین المللی دارد.

مفهوم موسیقی رپ، در ایران نیز بسیار مهم و با ارزش تلقی می شود. با وجود آنکه به نظر می رسد این ژانر موسیقی، وارداتی از سبک های غربی است، اما به وضوح خصوصیاتی را نمایان می سازد که نشانگر تعامل و برخورد آگاهانه جوانان با مسایل و مشکلات خاص جامعه ی ایران است.

با توجه به استقبال زیاد قشر نوجوان و جوان جامعه به این سبک موسیقی و از سوی دیگر بدبینی عموم نسبت به آن، لازم است تا شناخت دقیقی از این ژانر موسیقی به دست بیاید.

از طرف دیگر، یکی از ویژگیهای اساسی این ژانر موسیقی از آغاز شکل گیری آن، داشتن یک پیام اجتماعی مشخص در فرم و محتوا بوده است. اگر چه بحث من ، بحثی ذات گرایانه در برخورد با پدیده های فرهنگیِ هنری نیست؛ اما به یک معنا موسیقی رپ، خود را به مثابه نوعی پیام اعتراضی (protest) معرفی کرده است.

رپ؛ پدیده ای جهانیِ محلی

در سیر تحولی موسیقی رپ، شاهد آنیم که این ژانر موسیقایی موجبات پیدایش شکلهای نوین اجتماعات فرامحلی و در عین حال محلی را فراهم آورده است. از این رو به جرات می توان ابراز داشت که موسیقی رپ، ابزاری برای ایجاد فضای فرهنگی و مقاومتی نمادین در دست جوانان است.

در دهه ی ۹۰ میلادی، فرهنگ رپ به عنوان "خرده فرهنگ جوانان" تلفی می شد که متشکل از جوانانی بود که با دیدگاههای متفاوت، الگوهای فرهنگی خاص خود را می ساختند. اما با شروع قرن ۲۱ و با رشد روزافزون تکنولوژیهای نوین ارتباطی، فرهنگ جوانان به یک مقوله ی فرا رشته ای " فرهنگ جهانی جوانان" بدل گردید، که در این مقوله فرمهای پیچیده فرهنگ و هویت های پیوندی(Hybrid) نقش اساسی دارند. با توجه به این نکته که تکنولوژیهای نوین ارتباطی تبادلات جهانی فرهنگ و هویت ها را به طور قابل ملاحظه ای آسان نموده است؛ "فرهنگ جهانی جوانان" توجه بیشتر نظریه پردازان را به خود جلب نموده است (Kellner, p:۲).

در این ماتریس فرهنگی، بعد جهانی و محلی به عنوان دو بعد همگون و گوناگون به طور مداوم بر اعمال اجتماعیِ فرهنگی جوانان معاصر تاثیر گذاشته است. دو دیدگاه متفاوت در این زمینه وجود دارد. دیدگاه نخست، مفهوم " فرهنگ جهانی جوانان " را از مفاهیم مکتب فرانکفورت درباره ی " صنعت فرهنگی" اتخاذ می کند که نشان دهنده ی فرایندی است که بر صنعتی شدن فرهنگ تاکید داشته و معتقد است؛ سرمایه داری جهانی با تلاش بسیار می کوشد با همگون سازی جوانان در یک نظام واحد از طریق تکنولوژیهای نوین ارتباطی، اهداف خود را مشروعیت بخشد.

اما دیدگاه دوم، با اعتقاد به اینکه وسایل نوین ارتباطی تنها دروازه ای برای تبادل اطلاعات هستند؛ "فرهنگ جهانی جوانان" را دستاورد گسترش جوامع فرا فوردیسم، جهان وطنی، چند صدایی و فرمهای فرهنگی تلقی می کنند. در این دیدگاه، جوانان به علت فرصتهای جدید فرهنگی که با آن مواجهند، توانمند هستند و در مقابل نگرشهای سیاسی- فرهنگی سلطه آفرین مقاومت می کنند.

این دیدگاه بر خلاف دیدگاه قبل، "فرهنگ جهانی جوانان" را همگون ساز قلمداد نمی کند و با تاکید بر پیچیدگی، چند گانگی و تنوع این فرهنگ جهانی معتقد است که محلی شدن رسانه های جهانی، سبکهای محلی را نیز جهانی نموده است. (همان)

از این نقطه نظر، می توان موسیقی رپ را نیز به عنوان یک موسیقی جهانی در " فرهنگ جهانی جوانان" تقسیم بندی نمود، به گونه ای که این ژانر موسیقی با توجه به اشاعه ی آن در سطح جهان، دیگر از حالت تقلیدی فراتر رفته است و به عنوان ابزاری برای بیان مسایل محلی مورد استفاده قرار می گیرد. (Bennett, ۱۹۹۹, p:۷۷)

در این مقاله ، با پذیرش دیدگاه دوم، و با تاکید بر نقش کلیدی وسایل ارتباط جمعی نوین بر فرهنگ جهانی جوانان، بر ویژگی موسیقی رپ در خصوصیات جهانی و طرح مسایل بومی و محلی آن به عنوان جنبش مقاومت نمادین جوانان در برابر شرایط سلطه تاکید می شود؛ و به عنوان خرده گفتمانی مطرح می گردد که بر پایه ی ویژگیهای فرهنگی و اجتماعی جامعه ی خود، سعی در گسترش حیطه ی عمومی و فضای اجتماعی پیرامون خود دارد.

از بعدی دیگر می توان اظهار داشت که این سبک موسیقی، امکان توان افزایی را برای جوانان به دست می دهد. به گونه ای که به راحتی می توانند از شرایط سلطه ی محیط اجتماعی – فرهنگی خود انتقاد کنند و به شیوه ای هنرمندانه مسایل جامعه

ی خود را به چالش بکشند. لذا ، می تواند انگیزه ای برای افراد محسوب شود که شرایط اجتماعی خود را درک کنند و با دیدی باز با آن مقابله نمایند. بر این اساس و با این پیش فرض که جامعه ایران نیز در یک روند پیچیده ی فرهنگی در حال تحول است، می توان ابراز داشت که برخورد آگاهانه و انتقادی جوانان نسبت به مسایل و مشکلات جامعه ی شان نشانگر رشد فردیت شکل گرفته در آنان است.

سرمایه فرهنگی و خرده فرهنگی در نظام جهانی

عبارت سرمایه فرهنگی، در مفاهیم پیر بوردیو مطرح شد. مفهوم سرمایه (capital)برای بوردیو، با آن مفهومی که روزانه و یا در رشته های اقتصادی از آن استفاده می کنیم تفاوت دارد. بوردیو مانند مارکس اصرار دارد که سرمایه نه یک شیئی (یا یک ذخیره و منبع) بلکه مجموعه ای از روابط است. همچنین بوردیو، مانند مارکس، اعلام می کند که این روابط تحت تاثیر نابرابری اجتماعی، بهره کشی و سلطه قرار دارند. اضافه بر این بوردیو، بر خلاف مارکس، به سرمایه بعنوان چیزی نگاه می کند که نه تنها با منافع مادی سر و کار دارد، بلکه با همان شدت و قوت با منافع نمادین(symbolic) ، شناختی (cognitive) و اجتماعی مربوط است (فکوهی، ۱۳۸۸).

با مطرح شدن بحث خرده فرهنگها، فرم دیگر سرمایه؛ یا به قول سارا تورنتون " سرمایه خرده فرهنگی" نیز مورد بحث و بررسی قرار گرفت. (Katz,P:۱۱) خرده فرهنگ، به عنوان یک فرم همگون که ماهیتی مشخص و جدای از اکثریت جامعه دارد؛ معنی می شد(ibid) و به تدریج در تلاش برای گسترده کردن این مفهوم، فاین و کینمان، مفهوم خرده فرهنگ را باز تعریف کردند. از نظر آنان، در یک پارادایم تعاملی، خرده فرهنگ "مجموعه ای از درک ها، رفتارها و استفاده از تزیئنات خاصی توسط یک گروه مشخص است که از طریق شبکه های گروهی منتشر می شوند" (Fine,Keinman,p:۱۸).

این تعریف از خرده فرهنگ قرابت زیادی با مفهوم مانهایم از "فرهنگهای جوانان " دارد. از نظر او فرهنگ جوانان، فرهنگ یک واحد نسلی است که دیدگاهها و الگوهای فرهنگی متفاوت و جدیدی ابداع می کند و به تدریج در دیگر گروهها نیز انتشار می یابد. (Mannheim, ۱۹۵۲)

ارزش این پارادایم تعاملی در قابلیت آن برای انتشار سریع آیتم های فرهنگی است. این باز اندیشی مفهوم خرده فرهنگی بسیار ارزشمند است چرا که به سیالیت این مفهوم و انتشار سریع آن از طریق شبکه های فرهنگی می پردازد و به همین جهت می توان از آن در تبیین فرمهای موسیقی ورای مرزهای نژادی و یا موقعیتهای محلی استفاده نمود.

سارا تورنتون در کتابش با نام " فرهنگهای باشگاهی" به این نکته اشاره میکند که این فرهنگها در فضایی آگاه و مخالف جریان رسمی و مسلط جامعه شکل می گیرند و این هشیاری و آگاهی در بستر کنش آن، یک سرمایه خرده فرهنگی محسوب می شود. عنصر آگاهی در آن بسیار برجسته است و از همین رو است که این خرده فرهنگها در این بستر آگاهی، بسیار موثق و معتبر هستند و لذا در مقابل جریان اصلی فرهنگی که توسط رسانه ها تبلیغ می شوند و ساختگی و دروغین هستند، قرار می گیرند. (Tornton, ۱۹۹۶) او مفهوم "سرمایه خرده فرهنگی" را از "سرمایه فرهنگی" بوردیو اتخاذ نموده و معتقد است که این فضای آگاه فرصتی برای افراد است تا سرمایه خرده فرهنگی بدست آورند. از نظر او هیچ عاملی نمی تواند این هشیاری سرمایه ی خرده فرهنگی را تقلیل دهد چرا که این سرمایه بسیار بیشتر از تلاش فردی برای کسب آگاهی است.(Katz, p:۱۲)

می توان اظهار داشت که مشارکت در این فرهنگها تاکیدی بر فردیت و خصوصیات متمایز بسیاری از جوانان است. تحقیقات عمیق تورنتون نشانگر رابطه ی میان مرزهای سیال موجود بین خرده فرهنگها و جریان مسلط فرهنگی است. مشارکین فرهنگهای باشگاهی هویت مختص به خود دارند و در مقابل فرهنگ رسمی قرار می گیرند. (Tornton,۱۹۹۶)

تحقیقات تورنتون نشانگر این پارادوکس است که فرهنگ مسلط جامعه که به عنوان فرهنگ " مشروع" شناخته می شود؛ در یک فضای هشیار و آگاه به هیچ وجه از مشروعیت برخوردار نیست. (ibid)

لامونت و لاریو(۱۹۸۸) هم به این پارادوکس سرمایه فرهنگی در زندگی روزمره اشاره می کنند وبا قدرت سرمایه فرهنگی که در هنجارهای فرهنگی مشخص مشروعیت یافته، مخالفت می نمایند.

افزایش فضاهای آگاه یا به قول تریسیا رز (۱۹۹۴) " صدای حاشیه نشینان"، نشانگر این نکته است که آنان با ابزاری متفاوت مشروعیت فرهنگ مسلط را به چالش می کشند.

از این منظر می توان موسیقی رپ را در قالب چنین خرده فرهنگهایی بررسی نمود. موسیقی رپ چارچوبی تحلیلیِ انتقادی از نیروهای اجتماعیِ فرهنگی معاصر ارایه می کند. که به خوبی می توان آن هشیاری و آگاهی را در این فضا مشاهده نمود. فضایی که در آن، جوانان، معانی خود را می سازند.(Huo, ۲۰۰۶, P: ۱۳۲)

از طرف دیگر با گسترش روز افزون تکنولوژیهای نوین ارتباطی شاید بتوان به مقوله ای دیگر از خرده فرهنگ جوانان پرداخت. گسترش شبکه های ارتباطی اینترنتی، که دسترسی را به انواع سبکهای فرهنگی و هنری در سراسر دنیا آسان نموده است، محققین را بر آن داشته تا مفهوم خرده فرهنگ را در یک بستر جهانی دوباره باز تعریف نمایند. (Kellner, Kahn, P: ۳)

کلنر و کوهن در مقاله ی خود تحت عنوان " فرهنگ جهانی جوانان" معتقدند که امروزه ما با یک فرهنگ عامه جهانی روبرو هستیم که در بستر جوامع پست فوردیسم کنونی معنا می یابد. این فضا به کمک تکنولوژیهای نوین ارتباطی اجازه ی گسترش چند صدایی، تکثر فرمها و سبکهای فرهنگی و نوعی جهان وطنی پیوندی را میسر می سازد. از این منظر، جوانان به مدد فرصتهای فرهنگی جدید برای زیر سئوال بردن نگرشهای سیاسی و فرهنگی مرتجع و واپس گرا در جوامع خودشان، بسیار توانمند شده اند (Ibid, P: ۲). لذا با این نگرش، برخی از تئوریسین ها کاربرد مفهوم خرده فرهنگ را در یک بستر جهانی زیر سئوال بردند. بدین گونه مطالعات فراخرده فرهنگی با تاکید بر پیچیدگی، تکثر، تنوع و تلفیق جنبه هایی از فرهنگ های جوانان بدین مسئله پرداخت که جوانان تحت تاثیر ارتباطات جهانی جنبه هایی از فرهنگ جهانی را محلی می کنند؛ همزمان سبکهای محلی خود را نیز جهانی می نمایند.

برای مثال از این منظر، یک جوان هم رپری مانند امینم را دنبال می کند هم می تواند از توکیو تا برلین انواع رپ های محلی با ویژگیهای مشخص خود را شاهد باشد(Ibid, P:۳). لذا بر این اساس شاید بتوان با توجه به بستر جهانی معاصر، از مفهوم " فرهنگ جهانی جوانان" مدد جست.

محتوای موسیقی رپ فارسی اجتماعی

بسیاری از محققین محتوا و فرهنگ رپ را منعکس کننده ی خشونت، جنایت، زن ستیزی، استعمال مواد مخدر و هم جنس گرایی می دانند. (Tyson,۲۱۲،۲۰۰۸) این رویکرد طرفداران زیادی دارد و تحقیقات بیشماری در این زمینه انجام شده است از جمله: رابین (۲۰۰۱) معتقد است که دانشجویانی که به این سبک موسیقی علاقمندند، نگرشهای خصومت آمیز بیشتری دارند. و شنوندگان این سبک از موسیقی ، غیر قابل اعتماد هستند و به راحتی دروغ می گویند. (Charles , ۲۰۰۷, P: ۱۲ Pinckney) در تحقیق دیگری که توسط جانسون، جکسون و گاتو (۱۹۹۵) انجام شده است، بیان می شود که خشونت ارایه شده در موسیقی رپ، ریسک رفتارهای پر خطر را به شدت بالا می برد. (همان،ص: ۱۲) برخی دیگر معتقدند که خرده فرهنگ ساخته شده از این سبک موسیقی، با تبلیغ خشونت، مواد مخدر ، رفتارهای جنسی و زن ستیزی به شدت در نگرش جوانان تاثیر می گذارد.

اما رویکرد دیگری به موسیقی رپ، نیز وجود دارد که رویکردی توان افزا است. به این معنی که موسیقی رپ را به عنوان منتقد شرایط سلطه در محیط اجتماعی می دانند و بر این باورند که این موسیقی می تواند انگیزه ای برای درک بهتر افراد در مواجه با این شرایط باشد. (Tyson,۲۰۰۸،۲۱۲) بوید (۲۰۰۳) و رز (۱۹۹۴) معتقد ند که موسیقی رپ و خرده فرهنگ آن اثرات مثبتی را در امکان ایجاد تغییرات اجتماعی مطلوب، به جا می گذارد. بوید معتقد است که نسل موسیقی رپ، در جایگاهی خود را قرار داده اند که آگاهیشان از شرایط اجتماعی خود روز به روز افزایش یابد.(Charles Pinckney, ۲۰۰۷, p: ۷)

همان گونه که در بالا ذکر شد با توجه به ویژگی جهانیِ محلی بودن موسیقی رپ و با کمک رویکرد توان افزا قلمداد کردن این ژانر موسیقایی، به بررسی ویژگیهای رپ اجتماعی فارسی می پردازیم. فراگرد تحقیق در پژوهش حاضر مبتنی بر تحلیل محتوای کیفی بوده است. یافتن ترانه های با مضمون اجتماعی از میان مجموعه پر شمار تولیدات رپ که به طور زیرزمینی و بدون هر گونه ممیزی و نظارت مراجع قانونی و حرفه ای و صنفی در حجم انبوه منتشر می گردد، چالش اصلی این پژوهش بوده است. برای این منظور بدوا نظر چند نفر از فعالان این ژانر از موسیقی در خصوص رپ های اجتماعی استعلام و پس از شناسایی رپرهای یاد شده، بر مبنای قضاوت

مشترک استعلام شوندگان، شماری از ترانه های در دسترس رپرهای منتخب مورد تجزیه و تحلیل قرا گرفته است.

یافته های پژوهش به قرار زیر است:

از میان داده های جمع آوری شده در جداول زیر که تعداد۹۳۲ بند از اشعار است، تعداد ۵۰۷ مورد آن مضمون انتقادی، ۳۳۲ مضمون ایجابی و تعداد ۹۳ مضمون غیر اجتماعی دارد.

همان گونه که مشهود است، اشعار ترانه های رپ اجتماعی بیشتر مضمون انتقادی دارند. که این مضامین انتقادی بنا به جدول شماره ۱، ۳۴/۳ ٪متعلق به مضامین انتقادی رپ اجتماعی فارسی درباره ی انتقادات سیاسی است. ۴۷/۷٪ انتقادات اجتماعی و ۱۷/۹٪ انتقادات اخلاقی است.

در میان فراوانیهای بررسی شده، انتقادات اجتماعی در زمینه های انتقاد از رواج مفاسد اجتماعی همچون فقر،فحشاء،گدایی،اعتیاد،بزهکاری،طلاق،کودکان خیابانی، بی غیرتی، سرگردانی جوانان، خیانت، خصومت، خشونت، فرصت طلبی، مناسبات ظالمانه، توزیع ناعادلانه ثروت، اعمال محدودیت برای جوانان،مردسالاری،اشاعه ابتذال فرهنگی، تحمیق مذهبی، سستی اعتقادات دینی، خودباختگی فرهنگی، آلودگی وترافیک، بیشترین حجم را داراست. و انتقادات سیاسی در زمینه های محدودیتهای اعمال شده ی دولت در رابطه با بیکاری، سهمیه بندی بنزین، ندادن مجوز برای نشر، ایدئولوژیک بودن گفتمان دینی، وطن فروشی، صیغه، قوانین جزاء اسلامی، فرار مغزها، سختی شرایط زنان و مرد سالاری و نیز انتقادات سیاسی در بعد بین المللی در زمینه ی تحریم ایران برای جلوگیری از داشتن انرژی هسته ای و یا تغییر نام جعلی خلیج فارس به خلیج عربی و حتی در حمایت از مردم فلسطین در مرحله ی بعدی قرار می گیرد. و در آخر انتقادات اخلاقی در زمینه های رواج مفاسد اخلاقی همچون دروغگویی، وطن فروشی، بی وفایی، نومیدی، نفاق ودورویی، حرص، طمع، زوال انسانیت قرار دارد.

جدول شماره ۱-۱ وضعیت محتوای انتقادی ترانه های رپ اجتماعی فارسی را نشان می‌دهد. بر اساس نتایج بدست آمده:

- ۳۴/۳٪ مضامین انتقادی ترانه های رپ اجتماعی فارسی درباره انتقادات سیاسی است.
- ۴۷/۷٪ مضامین انتقادی ترانه های رپ اجتماعی فارسی درباره انتقادات اجتماعی است.
- ۱۷/۹٪ مضامین انتقادی ترانه های رپ اجتماعی فارسی درباره انتقادات اخلاقی است.

جدول شماره ۱-۱ توزیع فراوانی متغیر انتقادی

متغیر	فراوانی	درصد
سیاسی	۱۷۴	۳۴/۳
اجتماعی	۲۴۲	۴۷/۷
اخلاقی	۹۱	۱۷/۹
جمع	۵۰۷	۱۰۰/۰

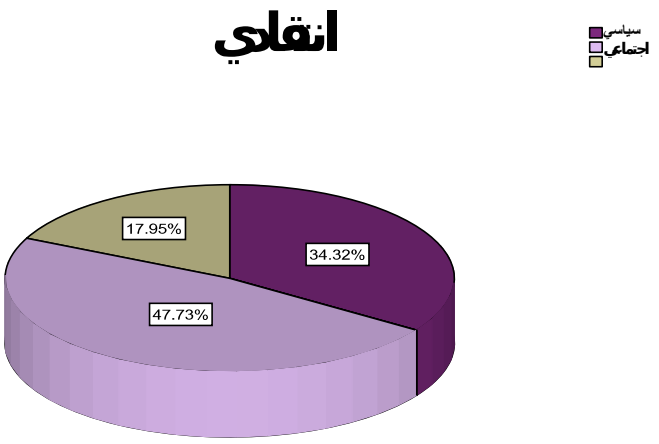

اما دیگر مقوله بررسی شده در رپ اجتماعی فارسی، ترانه های غیر انتقادی و یا به قولی بهتر، ترانه های ایجابی است که این مقوله به زیر مقوله های ارزشهای ملی، مذهبی، حکومتی و اخلاقی تقسیم شده است که با فراوانی ۳۳۲ مورد در مرحله بعدی از مضامین انتقادی قرار دارند.

همان گونه که در جدول شماره ۱- ۲ مشخص است، تاکید بر ارزشهای ملی با فراوانی ۱۴۶ مورد، ۴۴٪ از حجم نمونه ها را به خود اختصاص داده است.این ارزشها تاکیدی بر مضامین تکریم وطن پرستی،ضرورت دفاع از وطن دربرابر تجاوز بیگانگان،اعلام آمادگی برای جانبازی درراه وطن، تحقیر و تهدید دشمن، بزرگداشت تاریخ ایران باستان، ستایش از همبستگی ملی، بزرگداشت اسطوره های ایرانی، تکریم سمبل های ملی ، مباهات به میراث تمدنی است.

در مرحله ی بعد تاکید بر ارزشهای اخلاقی با مضامین قناعت، صلح دوستی، پرهیز ازخشونت، تکریم رفاقت، ستایش از اعتماد، آزادی، رستگاری، برابری، نشاط، تکریم خانواده، دفاع از تساوی حقوق زن ومرد، ستایش از والدین، ترغیب به دستگیری از ضعفا، تشویق به رشد و ارتقای منزلت اجتماعی، شادی است. که با۳۵/۸٪ در مرحله دوم فراوانیها قرار دارد.

بعد از آن تاکید بر ارزشهای مذهبی با ۱۱/۱٪ است که مروج ارزش های دینی ومذهبی از قبیل تقدیس چهره های شاخص دینی ومعصومین، ستایش خداوند کریم، دینداری حقیقی، توصیه به ارتباط باخداوند، تعظیم شعائر دینی، ترغیب به توبه است.

و در آخر ارزشهای حکومتی با ۹٪ فراوانی قرار دارد که این همسویی با ارزشهای حکومتی تنها در حمایت از حقوق هسته ای ایران، ترغیب به مقاومت دربرابر بیگانه ، تکریم بسیج مردمی، شهدا و دفاع مقدس است.

جدول شماره ۱ - ۲ وضعیت محتوای ایجابی ترانه های رپ اجتماعی فارسی را نشان می‌دهد.

بر اساس نتایج بدست آمده:

- ۴۴٪ مضامین ایجابی ترانه های رپ اجتماعی فارسی درباره ارزشهای ملی است.
- ۱۱/۱٪ مضامین ایجابی ترانه های رپ اجتماعی فارسی درباره ارزشهای مذهبی است.

- ۹٪ مضامین ایجابی ترانه های رپ اجتماعی فارسی درباره ارزشهای حکومتی است.
- ۳۵/۸٪ مضامین ایجابی ترانه های رپ اجتماعی فارسی درباره ارزشهای اخلاقی است.

جدول شماره ۱- ۲ توزیع فراوانی متغیر ایجابی

متغیر	فراوانی	درصد
ارزشهای ملی	۱۴۶	۴۴
ارزشهای مذهبی	۳۷	۱۱/۱
ارزشهای حکومتی	۳۰	۹
ارزشهای اخلاقی	۱۱۹	۳۵/۸
جمع	۳۳۲	۱۰۰/۰

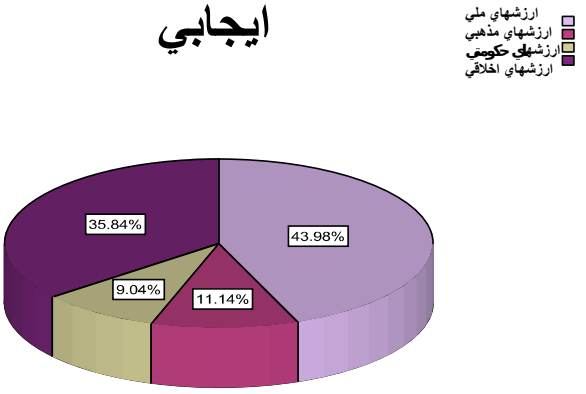

در میان ترانه های رپ اجتماعی فارسی بررسی شده، تعداد ۹۳ مضمون غیر اجتماعی نیز وجود دارد که تنها ۹,۹ درصد را به خود اختصاص داده است. که مضامین این ابیات محتوای رجز خوانی، مبارزه طلبی و رقابت های درونی رپرها با مضامینی چون تسلط بر کلام، فداکاری برای رپ، لاف شهرت ومحبوبیت ، برخورداری از مخاطب بیشتر، مخاطره امیز بودن برای رقبا ودشمنان، تحقیر رقبا و یا محتوای حدیث نفس با مضامینی همچون دلبستگی های شخصی، غم عشق، تنهایی، رنج، عقده های کودکی، گلایه از معشوق و نارفیقان، تهدید به انتقام جویی، به رخ کشیدن موفقیت ها می باشد.

جدول شماره ۱- ۳ وضعیت محتوای غیر اجتماعی ترانه‌های رپ اجتماعی فارسی را نشان می‌دهد. بر اساس نتایج بدست آمده:

- ۶۲/۴٪ مضامین غیر اجتماعی موجود در ترانه‌های رپ اجتماعی فارسی درباره رقابت درونی رپ ها است.
- ۳۷/۶٪ مضامین غیر اجتماعی موجود در ترانه‌های رپ اجتماعی فارسی ناظر بر مسائل و موضوعات متفرقه است.

جدول شماره ۱- ۳ توزیع فراوانی متغیر غیر اجتماعی

متغیر	فراوانی	درصد
رقابت درونی رپ‌ها	۵۸	۶۲/۴
متفرقه	۳۵	۳۷/۶
جمع	۹۳	۱۰۰/۰

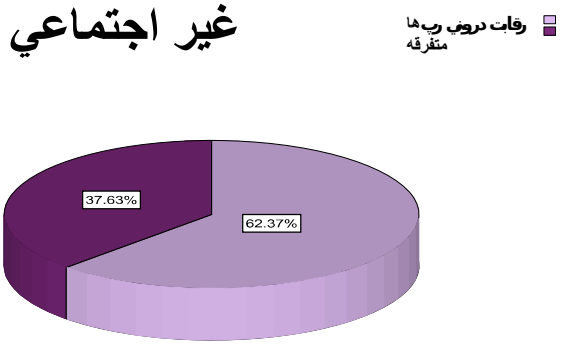

در مقاله حاضر با تاکید بر ویژگی موسیقی رپ که بازتاب دهنده ی شرایط و مسایل اجتماعی خوانندگان آن است، از آن به عنوان یک سرمایه خرده فرهنگی در یک بستر آگاهی، بسیار موثق و معتبر یاد شد که در مقابل جریان اصلی فرهنگی که توسط رسانه ها تبلیغ می شوند و ساختگی و دروغین هستند، قرار می گیرند. این فضای آگاه فرصتی برای جوانان است تا سرمایه خرده فرهنگی بدست آورند. به عقیده سارا تورنتون، هیچ عاملی نمی تواند این هشیاری سرمایه ی خرده فرهنگی را تقلیل دهد چرا که این سرمایه بسیار بیشتر از تلاش فردی برای کسب آگاهی است.

در ادامه با توجه به موضوعات محتوایی موسیقی رپ فارسی اجتماعی، نشان داده شد که این ژانر موسیقی در ایران نیز برخوردی کاملا آگاه با مسایل جامعه ی ایران دارد. که نشان دهنده ی هشیاری و فردیت شکل یافته ی جوانان ایرانی است . این بررسی نشان می دهد که جوانان ایرانی نیز همزمان و همگام با جوانان دیگر نقاط دنیا، برخوردی پویا و فعال با مسایل روز جامعه دارند. و با وجود محدودیتهای اعمال شده سیستم ، اما همچنان فعالانه از موسیقی برای بیان احساسات طغیان گر شان استفاده می کنند.

این خود مختاری، نشان از فردیت رشد یافته ی این جوانان دارد. و به این لحاظ می توان ادعا نمود که مدرنیته ی ایرانی با رشد فردیت های این نسل هنرمند راه خود را سالهاست که پیموده است.

از سوی دیگر بررسی ویژگیهای رپ اجتماعی فارسی به خوبی نشان می دهد که علی رغم اینکه این ژانر موسیقی وارداتی و نا بهنجار تلقی می شود؛ اما محتوای آن کاملا بومی و مضامین آن بازتاب مسایل خاص اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جوانان ایرانی است.

منابع

- بنت، اندی، " فرهنگ و زندگی روزمره"، ترجمه لیلا جوافشانی، حسن چاوشیان، نشر اختران، تهران، ۱۳۸۶

- بیلان، غلامی، منوری، " جامعه شناسی موسیقی رپ"، ۱۳۸۸، http://anthropology.ir/node/۴۴۲۸.

- شفرز،برنهارد،"مبانی جامعه شناسی جوانان"، ترجمه ی کرامت الله راسخ،تهران، ۱۳۸۳، نشر نی.

- صدریا، مجتبی، " حرکت اندیشه در فضای شهری"،۱۳۸۷. http://modjtabasadria.blogfa.com/post-۲۱.aspx

- فدرستون، مایک، " زیبایی شناختی کردن زندگی روزمره" ، ترجمه مهسا کرم پور، فصلنامه ارغنون، شماره ۱۹، زمستان ۱۳۸۰.

- فکوهی، ناصر، " مفهوم سرمایه در اندیشه پیربوردیو"، ۱۳۸۸. http://anthropology.ir/node/۴۰۷

- مولایی، محمد مهدی، " طبقه بندی مفاهیم موسیقی رپ فارسی"، نشریه ی اینترنتی هفت سنگ.

- Bennett, Andy," The localization of Rap music and hip hop culture" , Media,, culture and society, sage , 1999.

- DeNora, Tia." Music in Everyday Life", New York: Cambridge University Press, 2000.

-Encyclopedia of African-American Society, Sage reference. (http://www.sage-ereference.com/public/home.php?url=٪۲Fapp٪۳Fservice٪۳Dexternal٪۲۶page٪۳DEncyclopediaHome٪۲۶sp٪۳DSafricanamericansociety&failReason=The+user+failed+to+be+authenticated)

- Fine, Gary Alan and Sherryl Kleinman. "Rethinking Subculture: An Interactionist

Analysis", American Journal of Sociology 85(1):1-20, 1979.

- Huo, rupa, "Beyond subculture", Routledge, 2006.

- Inglis, David and Robertson, Roland, " The sociology of Art", Macmillan, 2005.

۷- Katz, M, "The Beats Have No Color Lines.: An Exploration of White Consumption of Rap Music", Dissertation of Master of science in sociology, Blacksburg, Virginia, April ۳۰, 2004.

- Kellner, D, Kahn, R, "Global Youth Culture", http://gseis.ucla.edu/faculty/kellner/essays/globyouthcult.pdf

- Mannheim, K, 'The problem of generations' in Essays on the Sociology of Knowledge, London: Routledge and Kegan Paul, 1952.

۱۰- Pinckney, Ch, "The influence of Hip-Hop culture on the perceptions, attitudes, Values and Life style of African- American college students, Dissertation for the degree of Doctor of philosophy, Walden University, August 2007.

- Rose, T," Black Noise: Rap music and Black culture in contemporary America". Hanover: Weslyan University Press, 1994.

- Thornton, Sarah. 1996. "Club Cultures". Hanover, NH: University Press of New England.

- Tyson, E, "Rap-music Attitude and Perception Scale", Research on social work practice, vol ۱۶, march, 2006.

- Wikipedia, http://fa.wikipedia.org/wiki/%Dۛ٪B۱٪D۹٪BE_%D۹٪۸۱٪Dۛ٪A۷٪Dۛ٪B۱٪Dۛ٪B۳٪DB٪۸